

GLOBALLASHUV JARAYONIDA ISHCHI KUCHI BOZORI VA MIGRATSIYA MUAMMOLARI

Jo'rayeva Shahlo

Termiz iqtisodiyot va servis universiteti

Jahon iqtisodiyoti va xalqaro iqtisodiy munosabatlar yo'nalishi

2 kurs 2.23 gurux talabasi.

shahlojorayeva250@gmail.com

Annotatsiya: Maqolada globallashuv jarayonida ishchi kuchi bozori va migratsiya muammolarining dolzarb masalalari tahlil qilinadi. Globallashuv tufayli ishchi kuchi harakatchanligi oshib, migratsiya jarayonlari jahon miqyosida keng tarqaldi. Bu jarayonlar iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy oqibatlariga olib kelmoqda. Maqolada migratsiyaning ijobiy va salbiy jihatlari, ishchi kuchi bozoridagi o'zgarishlar va davlatlar tomonidan migratsiyani tartibga solish choralari ko'rib chiqiladi. Tadqiqot natijalari asosida globallashuv sharoitida ishchi kuchi bozori va migratsiya muammolarini hal qilish bo'yicha tavsiyalar keltirilgan.

Kalit so'zlar: globallashuv, ishchi kuchi bozori, migratsiya, iqtisodiy o'zgarishlar, ijtimoiy ta'sirlar, madaniy o'zaro ta'sir, migratsiya siyosati, mehnat migratsiyasi.

Kirish: Globallashuv zamonaviy dunyoda iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy jarayonlarni tubdan o'zgartirib yubordi. Ishchi kuchi bozori va migratsiya muammolari globallashuvning eng dolzarb masalalaridan biridir. Migratsiya jarayonlari tufayli dunyo bo'ylab mehnat resurslarining taqsimlanishi o'zgarib, ba'zi mamlakatlar uchun imkoniyatlar, boshqalari uchun esa muammolar tug'diradi. Bu jarayonlar iqtisodiy o'sish, demografik o'zgarishlar va madaniy almashinuvga katta ta'sir ko'rsatmoqda.

Masalan, rivojlangan mamlakatlar migratsiya tufayli ishchi kuchi yetishmovchiligini qoplash imkoniyatiga ega bo'lishi bilan birga, rivojlanayotgan mamlakatlar uchun malakali ishchi kuchining ko'chib ketishi muammo yuzaga keltiradi. Bundan tashqari, migratsiya tufayli ijtimoiy adolatsizlik, madaniy ziddiyatlar va siyosiy keskinliklar kuchaymoqda.

Shu sababli, globallashuv sharoitida ishchi kuchi bozori va migratsiya muammolarini chuqur o'rganish va ularni hal qilish yo'llarini topish dolzarb vazifaga

aylangan. Ushbu muammolarni hal qilish uchun zamonaviy yondashuvlar, xalqaro hamkorlik va innovatsion strategiyalarni qo'llash zarur. Bu borada tadqiqotlar olib borish va amaliy choralarni ishlab chiqish orqali migratsiya jarayonlarini samarali boshqarish va ishchi kuchi bozoridagi muvozanatni tiklash mumkin.

Mavzuning dolzarbligi:

Globallashuv tufayli migratsiya jarayonlari tobora kengayib bormoqda. Jahon Banki ma'lumotlariga ko'ra, 2023 yilda xalqaro migratsiya soni 280 million kishiga yetgan. Bu ko'rsatkich 2000 yilga nisbatan 50% ga oshgan. Migratsiya iqtisodiyotlar uchun yangi imkoniyatlar yaratishi bilan birga, ijtimoiy va siyosiy muammolarni ham keltirib chiqaradi. Masalan, Yevropa Ittifoqi mamlakatlarida migratsiya tufayli ishsizlik, ijtimoiy adolatsizlik va madaniy ziddiyatlar kuchaymoqda. Shu sababli, migratsiyani tartibga solish va ishchi kuchi bozoridagi muammolarni hal qilish zamonaviy davlatlar uchun eng muhim vazifalardan biridir. Ma'lumotlarga ko'ra, dunyoning turli mamlakatlarida o'rtacha 232 million nafar migrant yashaydi. Ularning aksariyati sayyoramizning shimoliy mamlakatlari hissasiga to'g'ri keladi. Yevropa mehnat muhojirlari orasida eng jozibador manzil hisoblanadi. 2019 yil holatida mintaqqa 82 million muhojirni qabul qilgan bo'lib, undan keyingi o'rinlarni Shimoliy Amerika (59 million), Shimoliy Afrika va G'arbiy Osiyo mamlakatlari (49 million) egallagan.

Oxirgi o'n yilliklarda globalizatsiya va integrasion jarayonlarining jadal rivojlanishi xalqaro mehnat almashinuvida ham o'z aksini topdi. Birlashgan millatlar tashkiloti va Jahon iqtisodiy forumi ma'lumotlariga ko'ra, 2015-2019 yillar oralig'ida xalqaro mehnat muhojirlari soni 11,4%ga ko'paygan. 2019 yilda muhojirlar soni jahon aholisining 3,5 foizini tashkil qilgan va ushbu ko'rsatkich 2000 yilga nisbatan 25%ga oshgan.

Muhojirlarning aksariyati (60%) o'z mintaqasidagi qo'shni mamlakatlarga ko'chib o'tgan. Xususan, 2015 yilda 59 millionga yaqin osiyolik o'z yurtidan mintaqadagi boshqa mamlakatga ko'chib o'tgan bo'lsa, 40 million yevropalik Yevropaning boshqa davlatlarida qo'nim topgan.

Umuman olganda, Yevropa mehnat muhojirlari orasida eng jozibador manzil hisoblanadi. 2019 yil holatida mintaqqa 82 million muhojirni qabul qilgan bo'lib, undan keyingi o'rinlarni Shimoliy Amerika (59 million), Shimoliy Afrika va G'arbiy Osiyo mamlakatlari (49 million) egallagan.

Pandemiyaning xalqaro mehnat migratsiyasiga ta'siri aksariyat mehnat muhojirlari iqtisodiyotning norasmiy sektorida vaqtincha va huquqlari himoyalangan ishlarda faoliyat yuritishadi. Ko'pgina mamlakatlarda ushbu toifadagi insonlar o'sha davlatdagi milliy mehnat qonunchiligiga amal qilmaganligi sababli, pandemiya kabi favqulodda vaziyatlarda ularning ijtimoiy va iqtisodiy himoya choralariidan foydalana olmaslik xavfi yuqori. Xususan, KOVID-19 bilan bog'liq inqiroz sharoitida ba'zi mamlakatlarda mehnat muhojirlariga nisbatan diskriminatsiya, ishdan bo'shatish, mehnat sharoitining yomonlashishi va boshqa shu kabi salbiy holatlarning oshishi kuzatilmoqda.

Aksariyat muhojirlarning turli sabablarga ko'ra sog'liqni saqlash tizimidan foydalana olmasligi, virusning yanada keng va jadal sur'atlarda tarqalishiga olib kelmoqda. Aksincha, tibbiy xizmatlardan foydalangan taqdirda, bu ularning moliyaviy ahvolini yanada yomonlashtirib, kambag'allik qopqoniga tushish ehtimolini ko'paytiradi. Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti ma'lumotiga ko'ra, iqtisodiy inqirozdan oldingi davrda dunyo bo'ylab yiliga 100 million nafar aholi sog'liqni saqlash uchun sarflangan xarajatlar tufayli kambag'allik darajasiga tushib qolar edi.

Shuningdek, qattiq karantin choralariining joriy qilinganligi va davlatlararo transport qatnovlarining cheklanganligi tufayli muhojirlar mehnat bozoridagi ish o'rinlarning keskin kamayishi va ish xaqi miqdorining tushishi kabi qiyinchiliklarga duch kelishmoqda.

Hisob-kitoblarga ko'ra, 2020 yilning ikkinchi choragida ish o'rinlarining qisqarishi dunyo bo'ylab 10,5 %ga teng bo'ldi. Boshqacha aytganda, joriy yilning 2-choragida dunyo bo'ylab ishsizlar soni 195 million nafarga ko'paydi. Mintaqalar kesimida, Amerika (-12,4%), Yevropa va Markaziy Osiyo (-11,8%) hududlarida raqamlar o'rtacha ko'rsatkichlardan ham salbiyroq tus oldi.

Mavzuda yangi yondashuvlar

Globalashuv sharoitida ishchi kuchi bozori va migratsiya muammolarini hal qilish uchun quyidagi yangi yondashuvlar qo'llanilmoqda:

1. **Raqamli Texnologiyalardan Foydalanish:**
  - o Migratsiya jarayonlarini raqamlashtirish va ma'lumotlar bazasini yaratish.

o Masalan, Yevropa Ittifoqi mamlakatlari migratsiya ma'lumotlarini boshqarish uchun raqamli platformalardan foydalanmoqda.

2. **Mehnat Migratsiyasini Tartibga Solish:**

o Davlatlar o'rtasida migratsiya shartnomalari imzolash.
o Misol: Germaniya va Turkiya o'rtasidagi mehnat migratsiyasi shartnomalari.

3. **Ijtimoiy Integratsiya Dasturlari:**

o Migrantlar uchun til o'rganish, kasbiy ta'lim va madaniy moslashish dasturlari.
o Masalan, Kanada va Avstraliyada migrantlar uchun maxsus integratsiya loyihalari mavjud.

4. **Iqtisodiy Imkoniyatlarni Kengaytirish:**

o Migrantlar uchun ish joylarini yaratish va ularning iqtisodiy faolligini oshirish.
o Misol: AQShda migrantlar uchun startap va kichik biznesni qo'llab-quvvatlash dasturlari.

5. **Xalqaro Hamkorlik:**

o Migratsiya masalalarini hal qilishda xalqaro tashkilotlar (BMT, Jahon Banki) bilan hamkorlik qilish.

Xulosa: Globallashuv jarayonida ishchi kuchi bozori va migratsiya muammolari tobora murakkablashib bormoqda. Migratsiya iqtisodiy imkoniyatlar yaratishi bilan birga, ijtimoiy va madaniy muammolarni ham keltirib chiqaradi. Bu muammolarni hal qilish uchun raqamli texnologiyalardan foydalanish, mehnat migratsiyasini tartibga solish, ijtimoiy integratsiya dasturlarini joriy etish va xalqaro hamkorlikni kuchaytirish zarur. Davlatlar va xalqaro tashkilotlar tomonidan qo'llanilayotgan yangi yondashuvlar migratsiya jarayonlarini samarali boshqarish va ishchi kuchi bozoridagi muammolarni hal qilish imkoniyatini beradi. Kelajakda ushbu sohada yanada chuqur tadqiqotlar va amaliy choralar ishlab chiqish orqali globallashuv sharoitida migratsiya muammolarini yengish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning nutqlari va qarorlari.
2. *Mehnat migratsiyasi va fuqarolarning huquqlarini himoya qilish bo'yicha davlat siyosati.*

3. O‘zbekiston Respublikasi Mehnat vazirligi.
4. *Mehnat migratsiyasi va ishchi kuchi bozorini rivojlantirish dasturlari.*
5. **Borjas, G. J. (2019).** *Heaven’s Door: Immigration Policy and the American Economy.* **Global Migration Group (GMG).** *Handbook for Improving the Production and Use of Migration Data for Development.*
6. **Castles, S., & Miller, M. J. (2020).** *The Age of Migration: International Population Movements in the Modern World.*